

Plánovanie manželstva a rodičovstva v postojoch vysokoškolákov.

Anton Fabian

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá postojmi vysokoškolákov humanitných i technických odborov na Slovensku k manželstvu a rodičovstvu. Na vzorke 1361 respondentov bol uskutočnený dotazníkový prieskum, v ktorom boli zisťované motívy pre uzatváranie manželstva, formy spoločného života, plánovaný čas, počet detí i postoje k rozvodu. Odpovede na otázky prezentujú vzťah súčasných vysokoškolákov k rodinným hodnotám.

Kľúčové slová:

manželstvo, rodičovstvo, rodina, reprodukčné správanie.

Abstract

The following report deals with the attitudes of university students of humanities and technical department in Slovakia to marriage and parenthood. On a sample of 1,361 respondents was conducted questionnaire survey, which were determined motives for start the marriage, forms of common life, the plan time, the number of children and attitudes towards divorce. Answers to questions present the attitudes of university students to family values.

Key words:

Marriage. Parenthood. Family. Reproductive behavior.

Úvod

Na našej univerzite na katedre spoločenských vied bol v roku 2013 podaný projekt s názvom: Postoje k manželstvu a rodičovstvu. Sociologický prieskum ako východisková báza na vytvorenie komplexných multimediálnych učebných materiálov k predmetom Sociálna práca - Manželské a rodinné poradenstvo. Projekt má číslo KEGA 022KU-4/2013. Vedúcim projektu bol prof. Anton Fabian, spoluriešiteľmi doc. Lýdia Lešková, dr. Mária Sedláková, doktorandi Mgr. Peter Žido, Mgr. Lenka Urbanová, ktorí sa aktívne zapojili do zberu údajov. Ďalší participujúci sú Mgr. Gréta Gáborová, PhDr. Michaela Šuľová.

Cieľ projektu

Keďže výskum bol zameraný na rodinné, reprodukčné správanie a vzťah mladých ľudí k manželstvu a rodičovstvu, jeho ciele možno opísať takto:

1. Identifikácia základných vybraných charakteristík rodinného a reprodukčného správania mladých ľudí;
2. Poukázanie na zmeny v postojoch a hodnotovej orientácii cieľovej skupiny týkajúce sa manželstva a rodičovstva;
3. Identifikácia postojov ku alternatívnym formám partnerského správania a otázke rozvodov;

4. Skúmať existenciu rozdielov v názoroch a postojoch k manželstvu a rodičovstvu, konfrontovať hodnotovú orientáciu, názory a postoje, týkajúce sa manželstva a rodičovstva u mužov a žien našej prieskumnej vzorky;
5. Skúmať rozdiely v postojoch k manželstvu a rodičovstvu medzi praktizujúcimi veriacimi, nepraktizujúcimi veriacimi a osobami bez vierovyznania;
6. Konfrontovať zistenia s demografickými štatistikami, ktoré zachytávajú reálne rodinné a reprodukčné správanie populácie;
7. Porovnať výsledky prieskumu s údajmi získanými predchádzajúcimi výskumami iných autorov;
8. Vypracovanie inovačných modelov s viacerými variantmi, ktoré napomôžu k lepšej orientácii cieľovej populácie v riešenej oblasti

Charakteristika prieskumnej vzorky.

Prieskumu sa zúčastnilo 1361 respondentov – študentov vysokých škôl v akademickom roku 2014/15. Išlo o fakulty:

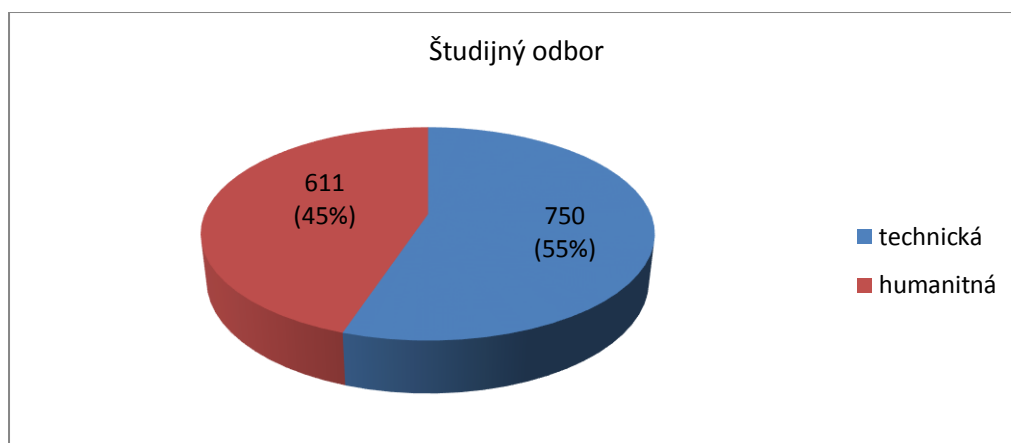
Pedagogická fakulta KU Ružomberok,
 Teologická fakulta KU Košice,
 Teologický inštitút Spišské Podhradie,
 Lekárska fakulta UPJŠ Košice,
 Technická univerzita Košice,
 Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety Bratislava,
 Ekonomická univerzita Bratislava,
 Chemicko-technologická fakulta UK Bratislava,
 Prírodovedecká fakulta UK Bratislava,
 Fakulta humanitných a prírodných vied v Prešove,
 Grécko-katolícka teologická fakulta v Prešove,
 Pedagogická fakulta v Prešove,
 Právnická fakulta UK Bratislava,

Zámerom prieskumu bolo zistiť, ako vysokoškoláci vnímajú hodnoty vzťahujúce sa k reprodukčnému a rodinnému správaniu. Formulácia otázok bola ovplyvnená i prieskumnými dotazníkmi, ktoré poskytli poznatky v roku 1997 a v roku 2004¹ a taktiež prieskumom realizovaným na Teologickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku v roku 2009 a v akademickom roku 2012-2013.²

¹ Prieskum v roku 1997 uskutočnil kolektív autorov Ústavu sociálneho lekárstva LF UK v Bratislave a Katedry sociológie FF UK v Bratislave, skúmal vybrané charakteristiky demografického správania vysokoškolákov Slovenska. Ich súbor tvorilo 493 študentov z 22 fakúlt slovenských vysokých škôl. Prieskum v roku 2004 uskutočnil kolektív autorov Katedry humánnej geografie a demografie, Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave. Celková početnosť respondentov ankety bola 547, početnosť odpovedí na jednotlivé otázky mala určitú variabilitu (nekompletné, odmietnuté, nesprávne odpovede). Rozsah odpovedí zodpovedal rozsahu ankety z roku 1997. Anketa sa aplikovala prevažne na pedagogických, filozofických a prírodovedeckých fakultách. Porov. MARENČÁKOVÁ, J. – ŠIROČKOVÁ, J. – MLÁDEK, J. *Vybrané charakteristiky demografického správania vysokoškolákov Slovenska*. In: Naša demografia – súčasnosť a perspektívy. Smolenice 04.- 06.05.2005. Bratislava: SŠDS, 2005, s. 146.

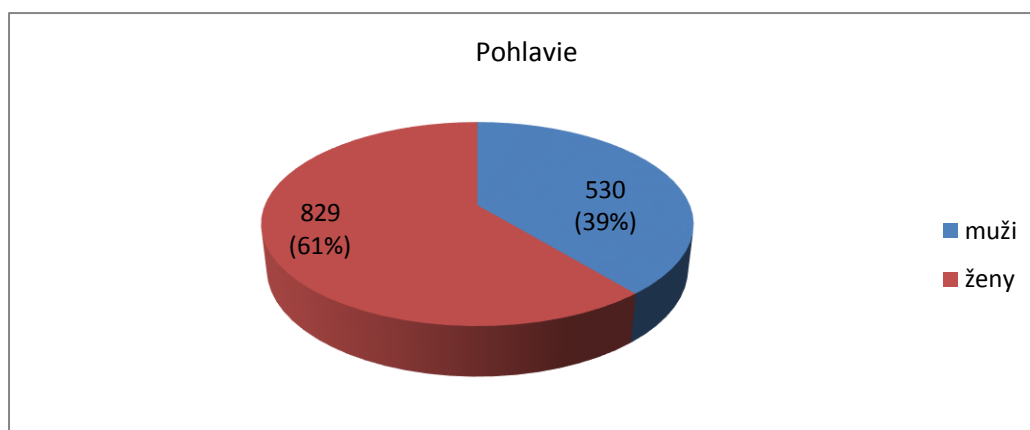
² Porov. LEŠKOVÁ, L. Vzťah vysokoškolákov k manželstvu a rodičovstvu (vybrané charakteristiky rodinného a reprodukčného správania). In Žilová, A. *Manželstvo dnes*. Ružomberok : VERBUM, 2010, s. 52-58.

Graf. č. 1 Rozdelenie respondentov podľa študijného odboru

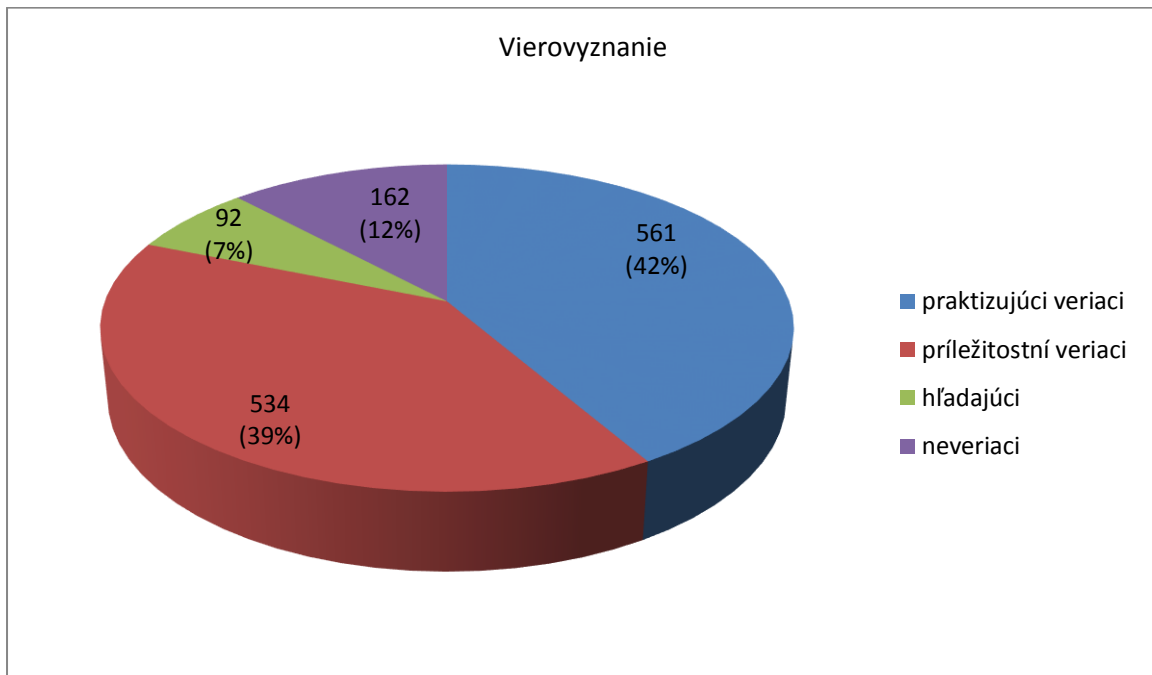
Študentov technického zamerania bolo 750 (55,11%) a z humanitných vied 611 (44,89%).

Graf. č. 2 Rozdelenie respondentov podľa pohlavia

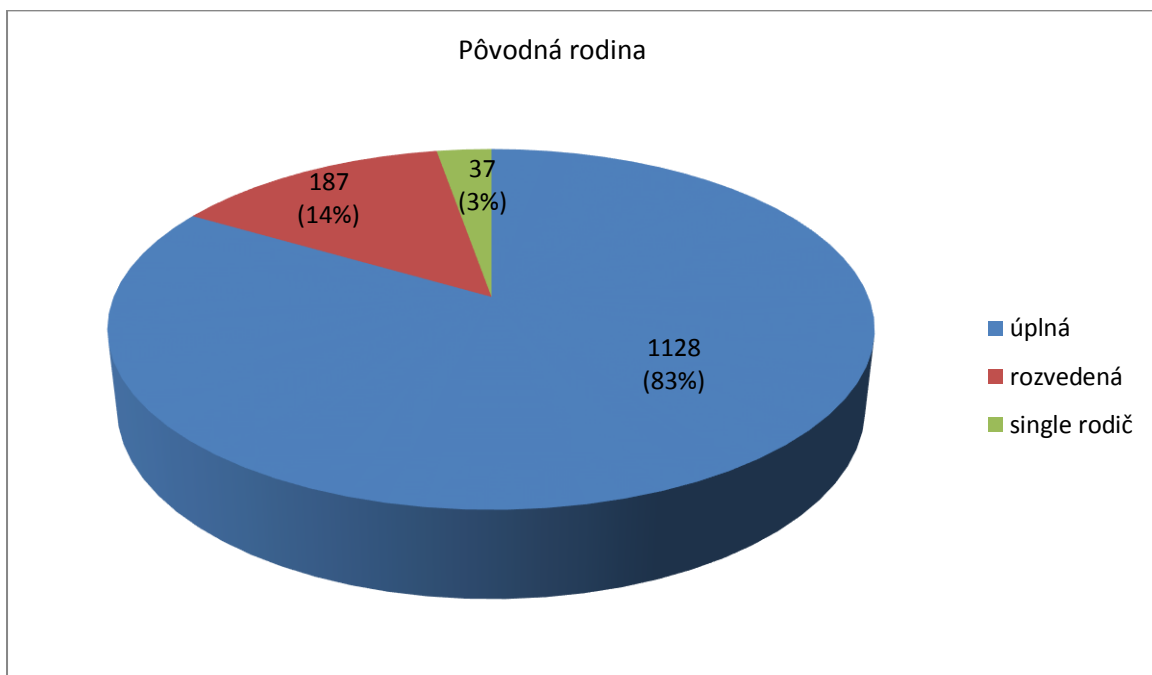
Z hľadiska pohlavia mužov bolo 530 (39%) a žien 829 (61%).

Graf č. 3 Rozdelenie respondentov podľa vierovyznania

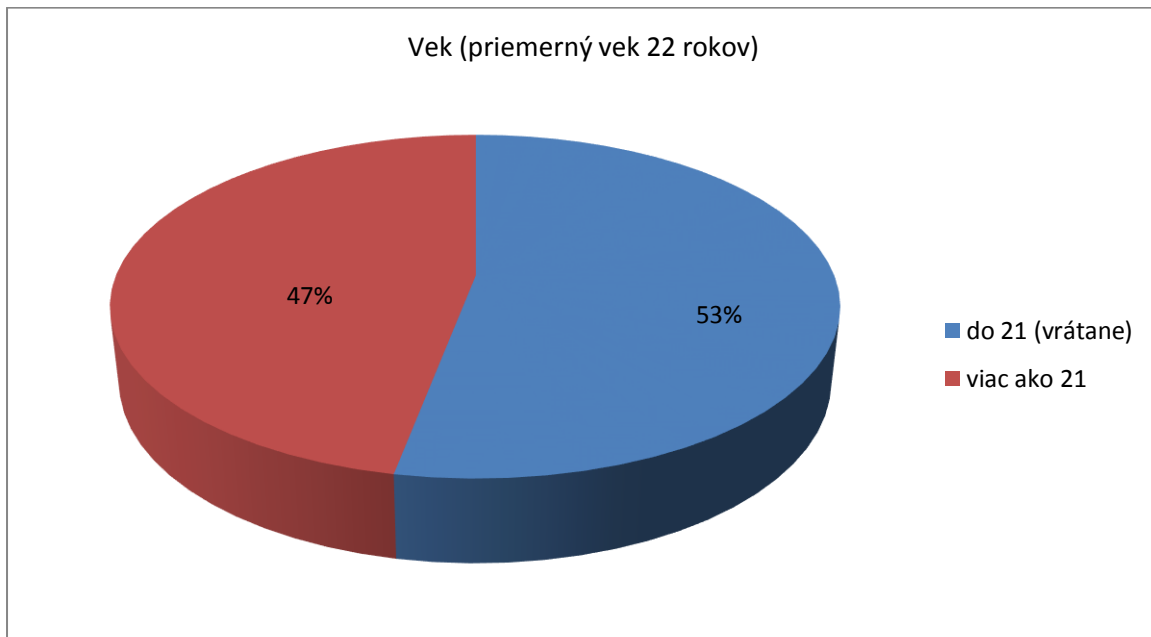
Zúčastnených podľa vierovyznania možno rozdeliť nasledovne: praktizujúcich veriacich, ktorí sa pravidelne zúčastňujú nedeľných bohoslužieb bolo 561 (41,59%). Tých, ktorí sa považujú za veriacich a občas prídu do kostola bolo 534 (39,58%). K hľadajúcim sa vo viere sa hlásilo 92 študentov (6,82%). Za neveriacich sa považovalo 162 (12, 01).

Graf č. 4 Rozdelenie podľa rodiny pôvodu

Dôležitým kritériom pri našom prieskume bola aj pôvodná rodina, čiže kde človek rástol. 1128 (83%) pochádza z úplnej rodiny. Z rozvedenej rodiny pochádza 187 (14%) respondentov a single 37 (3%).

Graf č. 5 Rozdelenie respondentov podľa veku

Z hľadiska veku : priemerný vek bol 22 rokov. Najmladší respondent mal 18 rokov, najstarší 28 rokov. Respondentov do 21 vrátane bolo 53%. Viac ako 21 rokov bolo 47%.

Takže prieskum ukazuje názory a postoje väčšinou veriacich mladých ľudí k manželstvu a rodičovstvu pochádzajúcich z úplných rodín.

Metóda prieskumu

Hlavnou použitou metódou v prieskume bolo mapovanie. Nástrojom na získanie informácií bol dotazník s 19 otázkami (uzavreté i otvorené). V závere dotazníka bolo 5 otázok, ktoré sa týkali identifikačných údajov.³ Na zabezpečenie vysokej návratnosti dotazníka sa terénny zber dát robil osobne. Dotazníky sa zozbierali okamžite po ich vyplnení. Pri spracovaní a vyhodnocovaní výskumu, dotazníkových položiek, sa použili matematicko-štatistické metódy, ako aj nástroje deskriptívnej štatistiky.

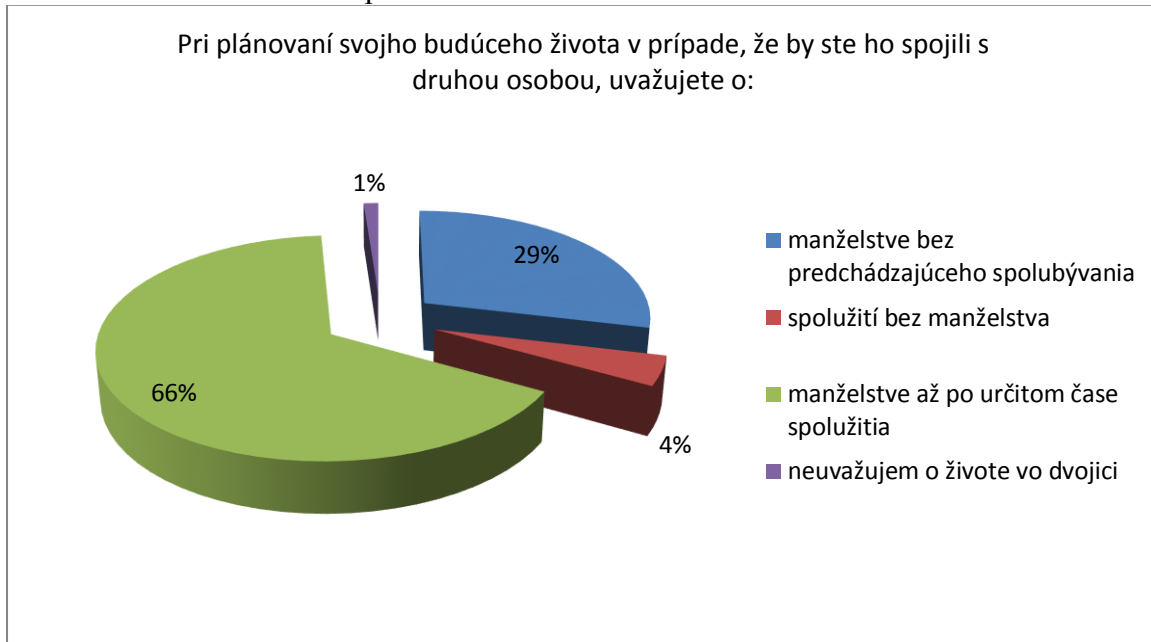
Vybrané postoje k manželstvu a rodičovstvu

1. Plánovaný spôsob spolužitia

Na otázku č. 1 *Pri plánovaní svojho budúceho života v prípade, že by ste ho spojili s druhou osobou, uvažujete o:* (1) manželstve bez predchádzajúceho spolubývania; (2) spolužití bez manželstva; (3) manželstve až po určitom čase spolužitia; (4) neuvažujem o živote vo dvojici?

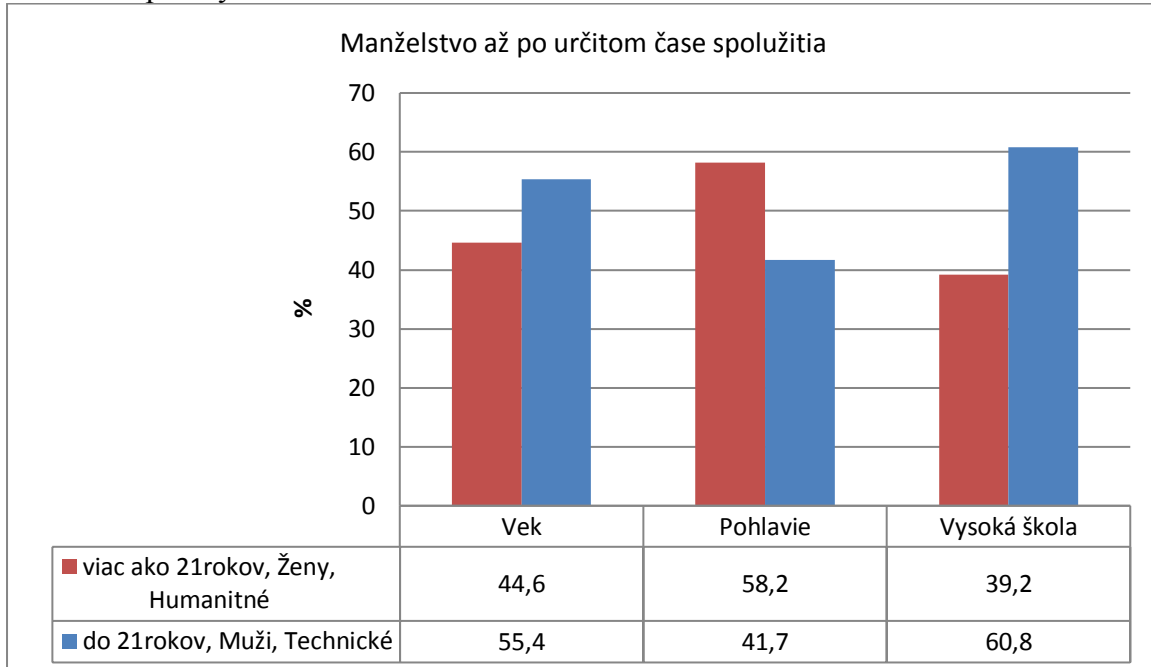
³ Pre účely tohto príspevku boli vybrané k prezentácii len niektoré otázky, a to: č. 1, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 15, 16, 18 a 19.

Graf č. 6 Plánovaná forma spolužitia

Až 66 % respondentov odpovedalo, že chcú uzavrieť manželstvo až po určitom čase spolužitia, t. z. že si chcú spolubývanie vyskúšať. Plán žiť single malo iba 1% študentov. Tých čo odmietajú inštitúciu manželstva, ale chcú bývať s partnerom/kou sú 4%. 391 respondentov, čiže 29% odpovedalo, že plánujú spoločný život bez skúšky a zdôvodnili to tým, že boli takto vychovaní a chcú žiť podľa svojej viery.

Graf č. 7 Spolubývanie na skúšku

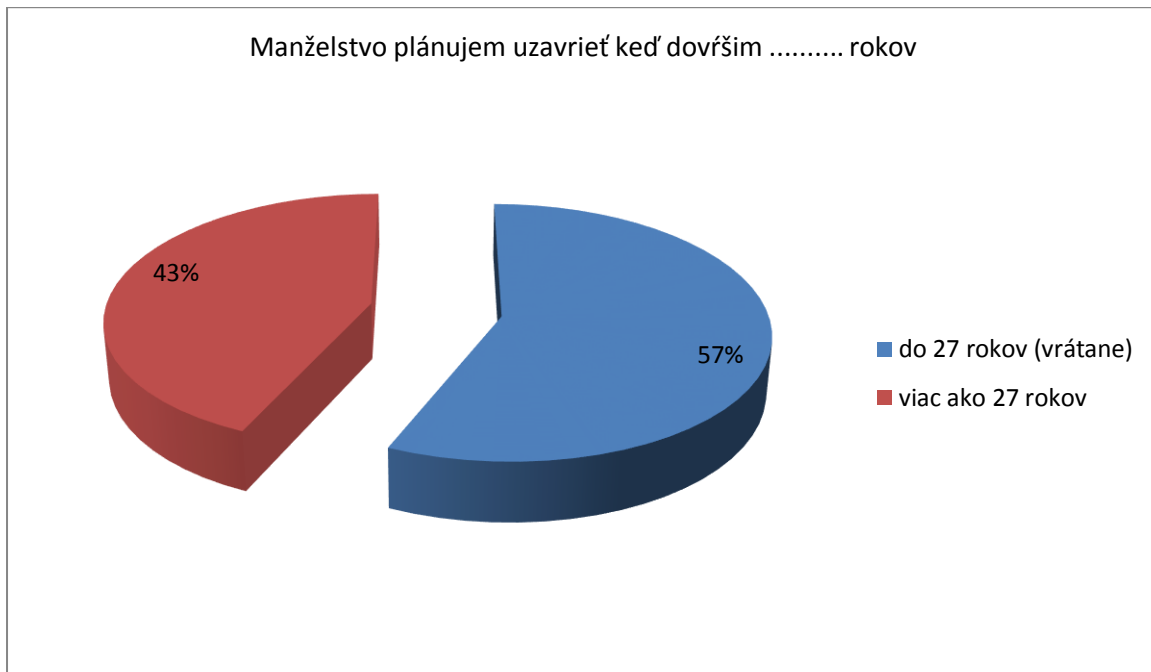

Zaujímavé je, že z tých, ktorí si zvolili spolubývanie na skúšku, je 58% žien a iba 42 % mužov. Spolubývanie na skúšku preferujú študenti zastúpenie technických smerov (61%) oproti študentom humanitných odborov (39%).

V 60. rokoch sa úhrnná prvosobášnosť pohybovala okolo hodnoty 1, čo znamenalo, že štatisticky do manželstva vstupovali všetci muži i ženy. Do konca 70. rokov boli hodnoty ešte 0,9, ale začiatkom 90. rokov sa znižovanie výrazne zrýchlilo a v súčasnosti pri terajšej úrovni sobášnosti (a nulovej úmrtnosti) by 40 % mužov i žien sobáš nikdy neuzavreli. Možno ale stále predpokladať zvyšovanie týchto hodnôt vzhľadom na trend odkladania sobášov do vyššieho veku.⁴

2 Vek uzatvárania manželstva

Graf č. 8 Plánovaný vek uzatvárania manželstva

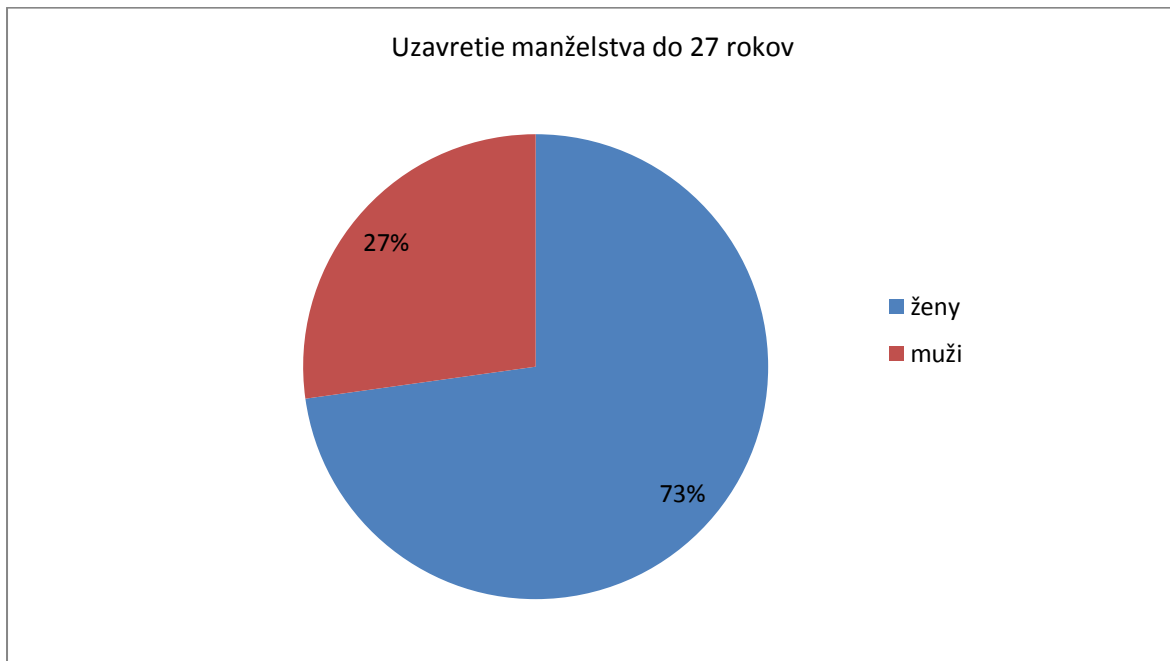

Z prieskumu vyplynulo, že až 555 respondentov (43%) by chcelo uzavrieť manželstvo po dovŕšení 27 rokov. Možno teda potvrdiť tendenciu odsúvať manželstvo na vyšší vek.

Aj v súčasnosti je potenciál sobášaschopného obyvateľstva dosť vysoký. Odklady manželstva do vyššieho veku však spôsobujú zníženie sobášnosti v mladších vekových skupinách obyvateľstva. Napríklad vo veku od 18 do 30 rokov bolo v Slovenskej republike v roku 2014 slobodných ešte 88 % mužov a 78 % žien.

⁴ Ústredie ŠÚ SR : Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2014. In: <http://slovak.statistics.sk/wps/portal>.

Graf č. 9 Uzavretie manželstva v mladšom veku - rozdelenie podľa pohlavia

V skupine, kde uzavretie manželstva plánujú do 27 rokov - 725 (57%), je zaujímavé, že ju tvorí až 73% žien.

Odsúvanie manželstva na vek po 27 rokoch preferujú študenti technického zamerania (63%). Tento trend sa začal začiatkom 90. rokov. V roku 2014 dosiahol priemerný vek mužov pri sobáši 33 rokov (33,2 roka) a u žien prvýkrát presiahol 30 rokov (30,3roka). Medziročný nárast bol 0,3 roka, za ostatných 10 rokov sa zvýšil u oboch pohlaví o takmer 3 roky. Z hľadiska veku sa najviac manželstiev dlhodobo uzatváralo vo vekovej kategórii 20 – 24 rokov. Platilo to u mužov do roku 2000 a do roku 2004 u žien. Dnes najvyšší počet manželstiev uzatvárajú muži i ženy vo veku 25 – 29 rokov; v roku 2014 podiel zosobášených v tejto vekovej skupine predstavoval 31 % všetkých sobášov mužov a 38 % žien, nasleduje kategória 30- až 34-ročných. Z hľadiska dlhodobých trendov je znižovanie sobášnosti zrejme vo vekových kategóriách do 24 rokov. Všetky ostatné vyššie vekové kategórie zaznamenávajú zvyšovanie početnosti sobášov.⁵

3 Motivácia

Na otázku č. 5 *Čo ovplyvňuje rozhodnutie uzavrieť manželstvo (motivácia)* mali možnosť respondenti vybrať z nasledujúcich odpovedí: (1) vzájomná láska; (2) dĺžka trvania známosti; (3) vek partnerov; (4) túžba osamostatniť sa od rodičov; (5) očakávanie alebo narodenie dieťaťa, (6) zvyky, tradície ?

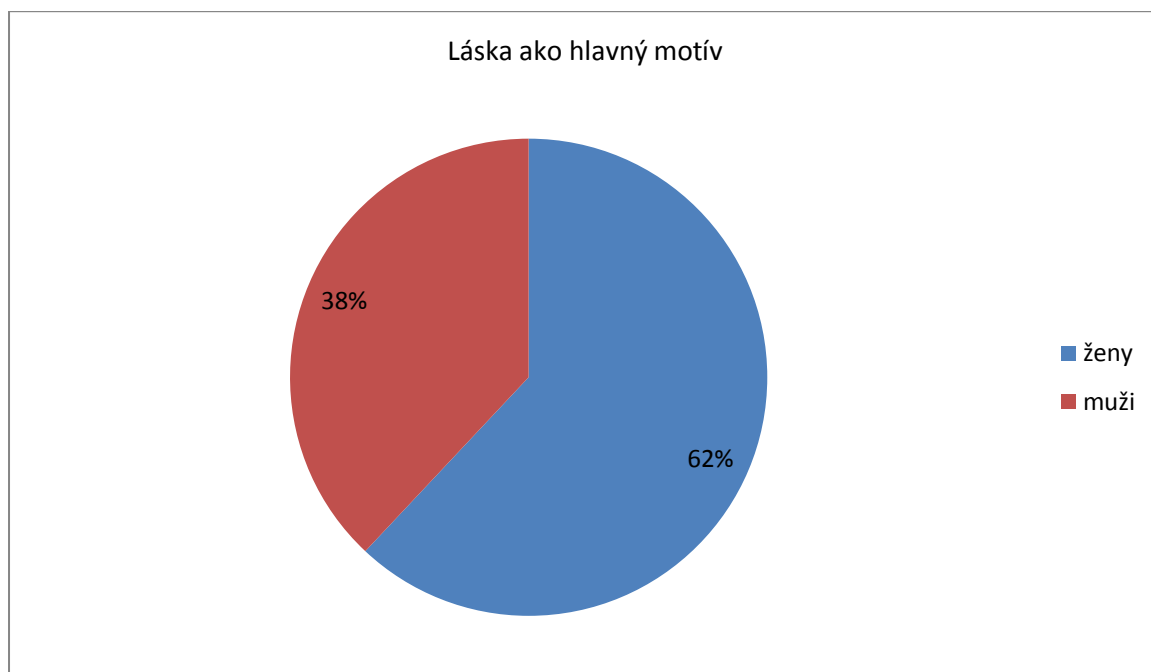
⁵ Ústredie ŠÚ SR : Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2014. In: <http://slovak.statistics.sk/wps/portal>.

Graf č. 10 Motivácia pre manželstvo

Odpovedalo až 72% (966) že je to vzájomná láska. Dlhá spoločná známosť je dôležitá pre 13% respondentov. Očakávanie narodenia dieťaťa ako dôvod pre uzavretie manželstva uvádza 6%. Túžbu osamostatniť sa od rodičov preferujú 4%. Už vysoký osobný vek považuje za dôvod iba 3% respondentov. Pre naplnenie zvykov a tradícií ako dôvodu uzavrieť manželstvo je 2%.

Graf č. 11 Láska ako motív pre manželstvo - rozdelenie podľa pohlavia

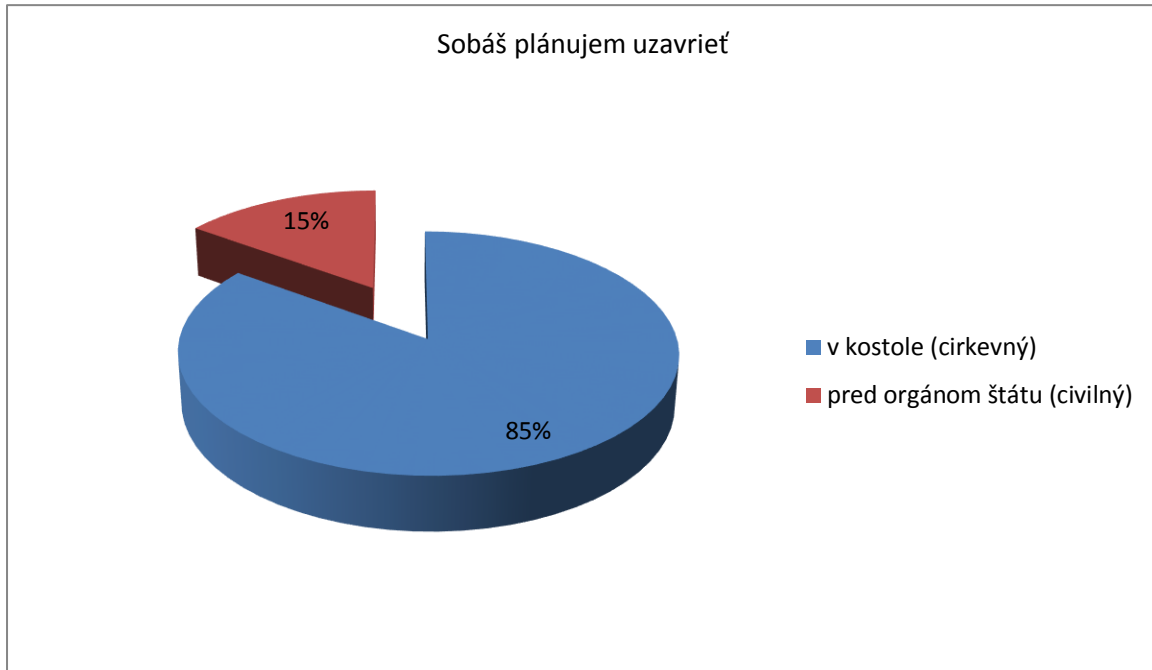

Až 62% žien preferuje lásku ako motív pre uzatváranie manželstva, oproti 38% mužov.

3 Forma uzatvárania manželstva

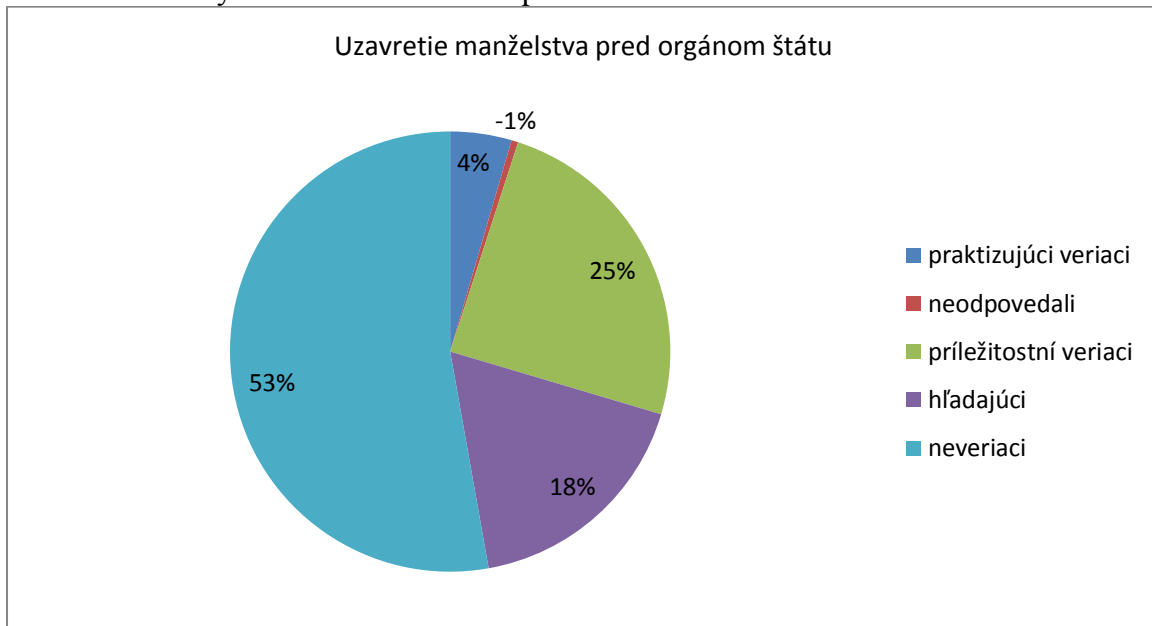
Respondenti mali možnosť odpovedať na otázku č. 6, či preferujú sobáš v kostole (kánonická forma, ktorá viaže pokrsteného človeka), alebo pred orgánom štátu ?

Graf č. 12 Forma uzatvárania manželstva

Až 85% (1125) respondentov odpovedalo, že plánujú uzavrieť manželstvo v kostole. Aj technické aj humanitné odbory preferujú obrad v kostole, z hľadiska pohlavia až 63 % žien.

Graf č. 13 civilný sobáš – rozdelenie respondentov

Pred orgánom štátu by uzavrelo manželstvo 199 respondentov (15%), pričom z nich polovička 53% sú neveriaci.

4 Deti

Na Slovensku z hľadiska vývoja v 50. rokoch pripadalo na každú ženu priemerne 1,5 živonarodeného dievčaťa, potom nastúpil dlhodobý klesajúci trend a od 90. rokov je úroveň náhrady pod hodnotou 1. Pýtali sme sa respondentov: koľko detí ste ochotní prijať a vychovať ?

Graf č. 14

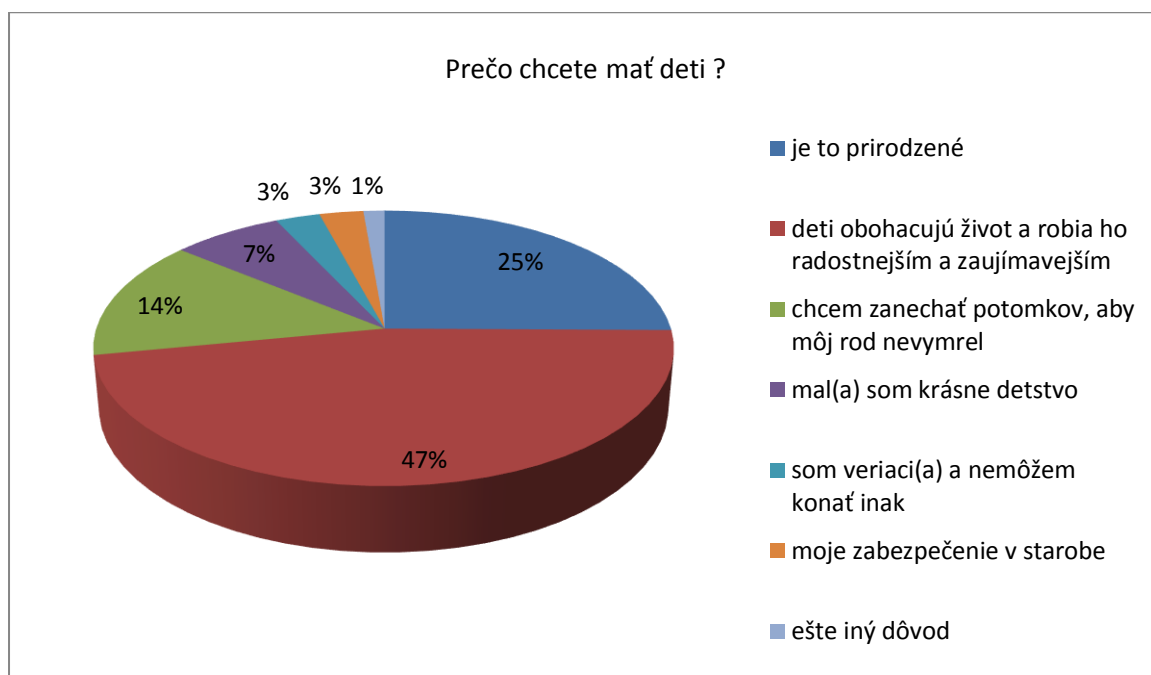
56% (755) respondentov plánuje dve deti. Tri deti plánuje 23% (311) respondentov. Štyri a viac detí chce iba 10% (132). Len jedno dieťa plánuje 8% (114).

Tabuľka č. 1 Faktory ovplyvňujúce počet detí.

číslo odpovede	počet výberu danej odpovede	percentuálne vyjadrenie v porovnaní voči všetkým čo na danú otázku odpovedali (1341)	percentuálne vyjadrenie v porovnaní voči všetkým zakrúžkovaním odpovediam v danej otázke (2289)
1 finančná situácia	1088	81,13%	47,53%
2 bytová situácia	499	37,21%	21,80%
3 zdravotný stav	536	39,97%	23,42%
4 pomoc starých rodičov	45	3,36%	1,97%
5 iné	121	9,02%	5,29%

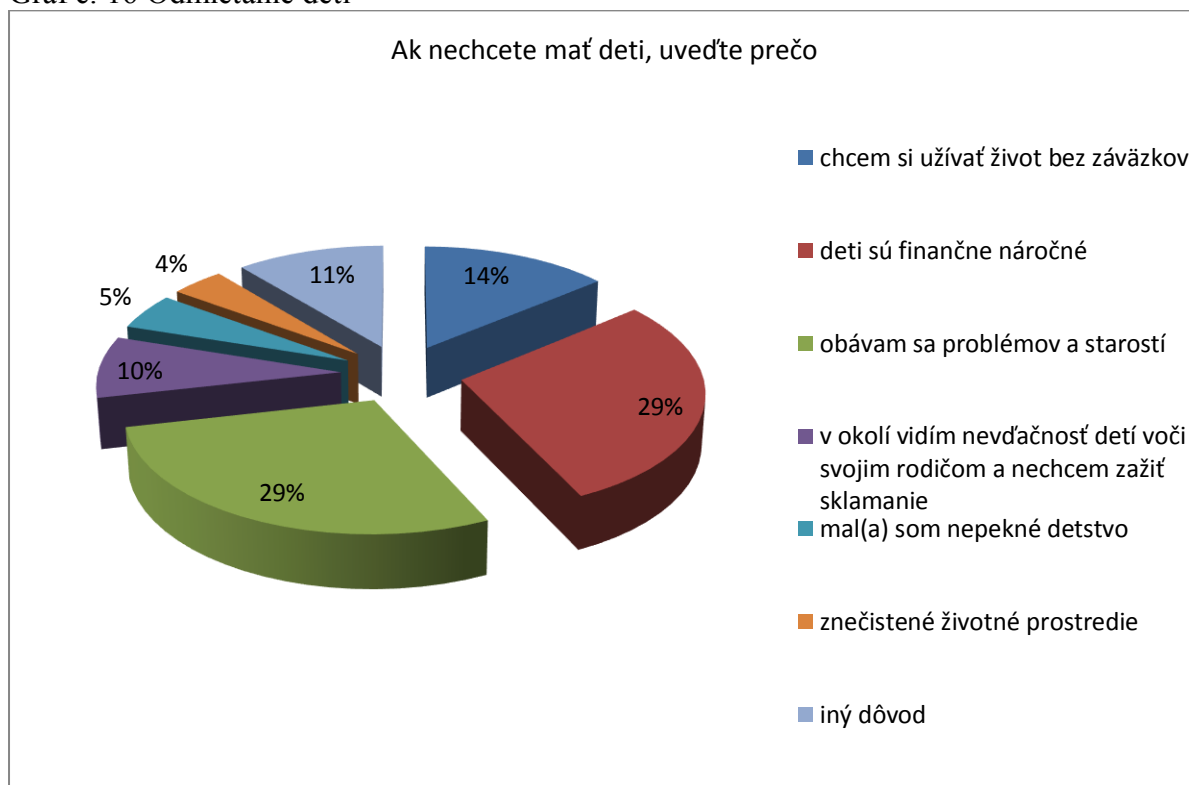
Celkový počet odpovedí bol 2289, pretože si mohli zvoliť viac odpovedí. Najdôležitejší údaj potvrdzuje závislosť od finančnej situácie.

Graf č. 15 Motivácia pre prijatie detí

Na otázku č. 9: Prečo chcete mať deti ? odpovedalo až 47 % respondentov, že deti obohacujú život a robia ho radostnejším. 25% má názor, že je to prirodzené, 14 % proklamuje, že chcú zanechať potomkov.

Graf č. 16 Odmietanie detí

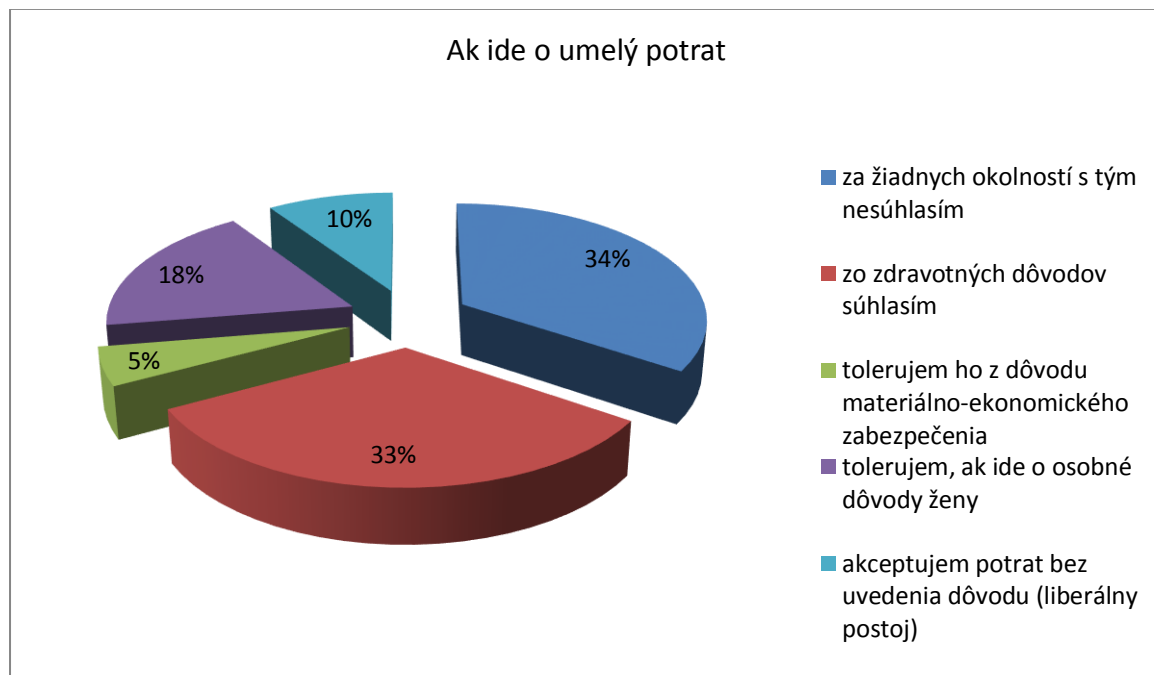
Na otázku č. 10: Ak nechcete mať deti, uveďte prečo? odpovedalo iba 154 (11%) respondentov. Ako dôvody uvádzali: deti sú finančne náročné (29%) obávam sa problémov a starostí – 29%.

Na Slovensku pokračuje rastúci trend mimomanželskej plodnosti. Mimo manželstva sa v roku 2014 narodilo 38,9 % detí, medziročný nárast predstavuje 1,9 bodu. Trend vývoja poukazuje na to, že mimomanželská plodnosť je v slovenskej populácii fenoménom, ktorý sa začal akceptovať a následne od 90. rokov 20. storočia akceleruje. Hodnoty podielu detí narodených mimo manželstva sa kontinuálne zvyšujú z 10 % až na súčasných takmer 40 %. Do akej miery ide o osamotené matky alebo predmanželské koncepcie, alebo kohabitácie rodičov, nie je možné z dostupných dát odhadnúť.⁶

5 Interrupcia

Na Slovensku v roku 2014 bolo ukončených potratom 15 615 tehotenstiev. Zvyšuje sa podiel spontánnych potratov o 7 bodov. Kým pred 10 rokmi tvorili štvrtinu, v roku 2014 už takmer tretinu všetkých potratov (32,2 %). Priemerný vek ženy pri umelom potrate predstavoval kedysi 31 rokov no v roku 2014 bol priemerný vek vydatých žien, ktoré podstúpili interrupciu 34 rokov, o 5 rokov vyšší ako priemerný vek nevydatých žien pri potrate (29). Od roku 2007 je najvyššia početnosť potratov vo vekovej skupine 30- až 34-ročných.⁷

Graf č. 17 postoj k umelým potratom

V našom prieskume umelý potrat za žiadnych okolností nepripúšťa 34% (463) respondentov. Z nich je až 66% žien. Zo zdravotných dôvodov by súhlasili – 33% (441)

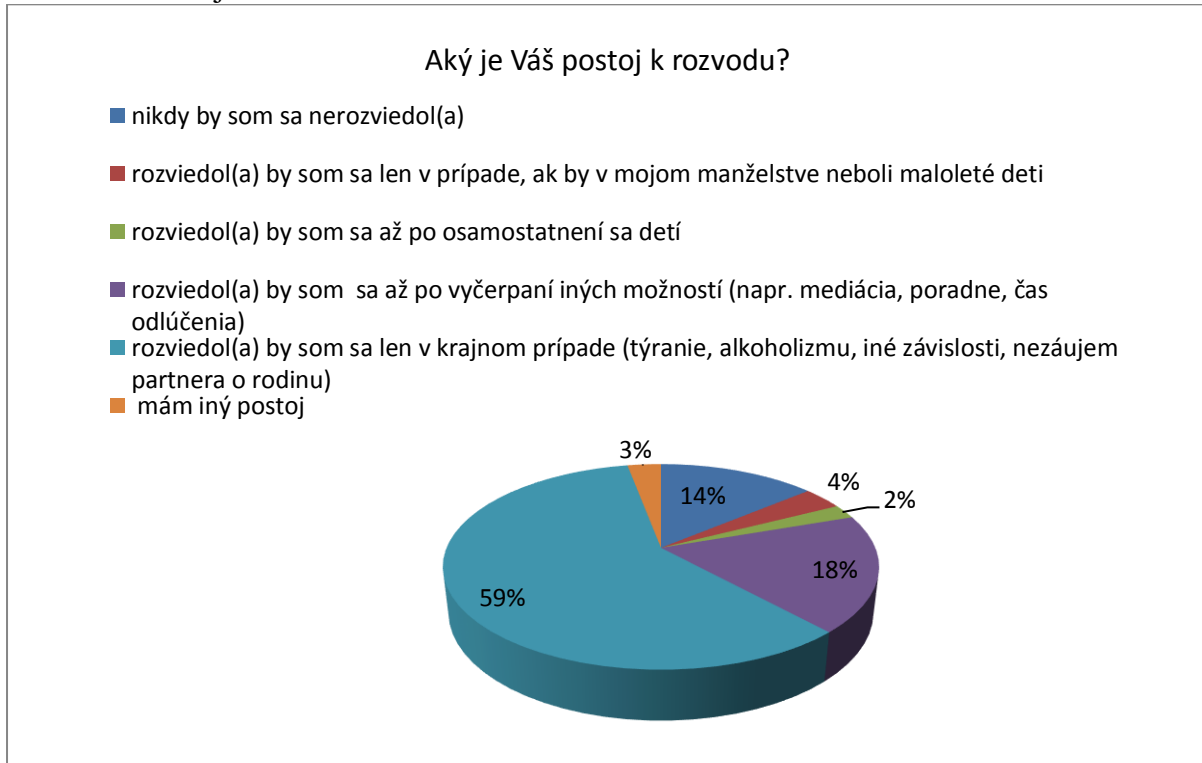
⁶ Ústredie ŠÚ SR : Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2014. In: <http://slovak.statistics.sk/wps/portal>.

⁷ Ústredie ŠÚ SR : Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2014. In: <http://slovak.statistics.sk/wps/portal>.

6 Rozvod

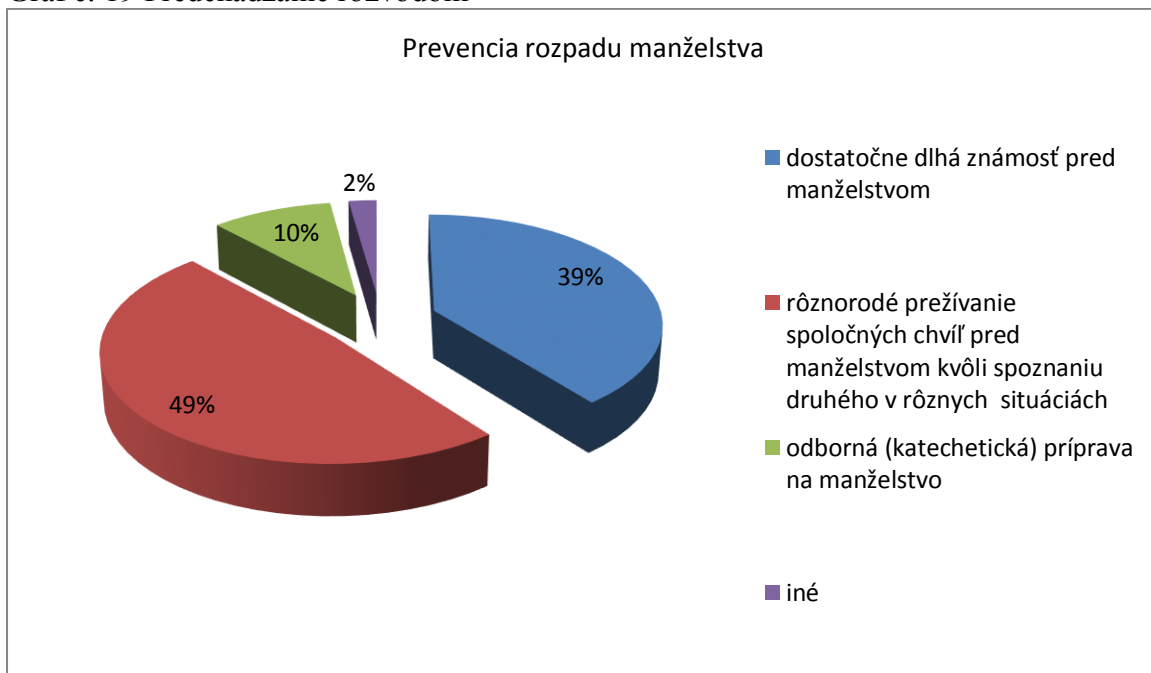
V roku 2014 sa na Slovensku rozviedlo 10 514 manželstiev, čo je asi jedna tretina.

Graf č. 18 Postoj k rozvodu

V našom prieskume 59% (795) pripúšťa rozvod len v krajnom prípade (týranie, alkoholizmus, závislosti, nezáujem partnera o rodinu). Nikdy by sa nerozviedlo 14 % (188) respondentov.

Graf č. 19 Predchádzanie rozvodom

83 % respondentov si myslí, že rozvodom sa dá predchádzať. 88% odpovedalo, že najlepšou prevenciou je dlhšia známosť, čiže spoznávanie sa a spoločné prežívanie rôznych situácií.

Rozdielnosť pováh, názorov a záujmov bola príčinou rozvratu okolo 60 % manželstiev, aktuálne má mierne rastúci trend, v roku 2014 ju uviedlo 63 % rozvádzajúcich sa párov. Na strane žien je druhým najčastejším dôvodom na ukončenie manželstva „súd nezistil zavinenie“. Pozoruhodný z hľadiska vývoja je fakt, že táto príčina má klesajúci trend. Kým v roku 2005 súd nezistil zavinenie na strane žien v 2-tisíc prípadoch (17 %), v roku 2014 to bolo už len v 1,3 tisíce prípadov (12 %). Na strane mužov je druhou najčastejšou príčinou rozvodu nevera (10 %).⁸

4 ZÁVER

Manželstvo a rodina v posledných desaťročiach zaznamenali veľké zmeny. Od rodiny patriarchálnej po rodinu dvojgeneračnú, nukleárnu, od rodiny klasickej, resp. tradičnej po rodinu modernú až postmodernú.⁹ Zmeny prejavujúce sa v reprodukčnom a rodinnom správaní mladej generácie sa prejavili i na vybranej vzorke našich respondentov - vysokoškolákov. Tieto zmeny sa často odvíjajú od zmien životného štýlu, ako aj od celkovej zmeny v hodnotovej orientácii.

Za vysoko pozitívne možno označiť skutočnosť, že vysokoškolskí študenti z úplných rodín, ktorí majú k náboženstvu otvorený vzťah považujú manželstvo za dôležitú inštitúciu pre výchovu detí a vstup do manželstva spájajú s pozitívnymi hodnotami. Krajné riešenie ukončenia manželstva (rozvod) pripúšťajú len vo výnimočných prípadoch, resp. ho považujú za neprípustnú formu ukončenia manželstva.

Na našej univerzite sme si vedomí zodpovednosti za vzdelanie, ale aj formáciu mladej generácie, od ktorej sa očakáva, že bude k manželstvu a rodičovstvu pristupovať zodpovedne, v snahe zachovať stabilitu rodín a vytvoriť optimálne prostredie pre výchovu svojich detí. Je to aj výzva súčasnej Synody biskupov v Ríme, ktorej téma sa týka práve rodiny v súčasnom svete.

⁸ Ústredie ŠÚ SR : Hlavné trendy populačného vývoja v SR v roku 2014. In: <http://slovak.statistics.sk/wps/portal>.

⁹ Porov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989, s. 22; porov. GLASOVÁ, M. *Rodina v spoločenskovedných výskumoch*. In: *Rodina a zodpovedné rodičovstvo dnes*, roč. 11, 2004, č. 7/2004, s. 18.